

JURYRAPPORT MACHIAVELLIPRIJS 2010 – bondscoach BERT VAN MARWIJK

Uitgesproken door Machiavellivoorzitter Marja Wagenaar. Den Haag, 16-02-2011

2010 was een jaar van uitersten. Het was een jaar van grote politieke en maatschappelijke verdeeldheid. Verdeeldheid die zo groot was dat de klassieke middenpartijen bij de Kamerverkiezingen in juni samen kleiner werden dan ooit tevoren.

Met een winnaar, de VVD, die nu zeven zetels minder heeft dan diezelfde partij ooit behaalde onder leiding van Frits Bolkestein. Met een dramatische verliezer, het CDA, dat na acht jaar het centrum van de macht te hebben gevormd, ineenschrompelde en bijna de helft van haar zetels verloor en nu de vierde partij van het land is.

Met een andere partij, de PvdA, die er -ondanks een leiderschapswissel waarvan veel werd verwacht niet in slaagde de grootste te worden en weer zetels verloor. Gevolg van deze dreun in het politieke midden was dat de PVV van Geert Wilders ineens de derde partij van het land werd.

De politieke verdeeldheid werd ook na de verkiezingen niet minder. De tegenstellingen waren van een zodanig gewicht dat er zelfs geen ordentelijk meerderheidskabinet kon worden geformeerd. Ook dat was een nieuwigheid die in Nederland al heel lang niet meer vertoond was. En waarmee de verdeeldheid in het land treffend geïllustreerd werd.

Deze politieke verdeeldheid ging gepaard met groeiende maatschappelijke tegenstellingen en het besef dat Nederland en de Nederlanders op dit moment gemeenschappelijkheid ontberen. Zelfs het laatste huisje dat tot voor kort bijna heilig was voor het overgrote deel van de Nederlandse bevolking - ons Koninklijk Huis - is onderdeel geworden van een levendig maatschappelijk, publicitair en politiek debat.

Kortom, het jaar 2010 was een jaar van grote verdeeldheid. Een jaar van maatschappelijke en politieke polarisatie. Een jaar waarin het geen enkele politieke leider is gelukt om boven zichzelf en de eigen politieke basis uit te stijgen. En samenhang en gemeenschappelijkheid in ons land te creëren.

Ik zei het al, 2010 was een jaar van uitersten. Want samenhang en gemeenschappelijkheid waren er wel degelijk. Maar dan op een totaal ander front. Sport, sportiviteit en sportief leiderschap waren ervoor nodig om Nederlanders bij elkaar te brengen. Alleen in die bijzondere arena is het iemand gelukt om eenheid te creëren op alle relevante fronten. Het is dan ook om die reden dat de Machiavelliprijs 2010 – een prijs voor een opmerkelijke prestatie op het gebied van publieke communicatie- gaat naar een voetbalcoach, bondscoach Bert van Marwijk.

Tegen de achtergrond van de verdeeldheid in Nederland is het hoogst opmerkelijk dat bondscoach Bert van Marwijk er als geen ander in is gelaagd eenheid te creëren, te bewaken en te bewaren. Eenheid, niet alleen in het Nederlands elftal (dat is op zich al een hele prestatie), maar ook onder de Nederlandse bevolking als geheel. Daarbij hebben uw (want ik ga u nu rechtsreeks aanspreken) uitzonderlijke communicatieve kwaliteiten een doorslaggevende rol gespeeld. De manier waarop u en uw team een sfeer van optimisme, ambitie en eenheid wisten uit te stralen, maakte een ongekend enthousiasme en betrokkenheid los onder de Nederlandse bevolking. En maakte van het Wereldkampioenschap in Zuid-Afrika een Nederlands nationaal voetbalfeest.

U zei zelf: "Ik kan de mentaliteit van een volk niet veranderen, ik kan een cultuur niet veranderen. Maar ik kan wel een boodschap overbrengen." Van dat laatste is de jury zonder meer overtuigd, maar dat eerste durft ze aan te vechten. U heeft wel degelijk invloed gehad op de mentaliteit en de cultuur van ons land en de manier waarop wij naar onszelf kijken.

Natuurlijk telt ons land een slordige 16 miljoen voetbaldeskundigen. En zelfs degenen die kennis van zaken ontberen, hebben er wel een mening over. Een overeenkomst met de politiek overigens, maar dit terzijde. Maar u bent er in gestaag tempo in geslaagd uit te groeien tot de onbetwiste leider die steeds meer waardering wist te verwerven voor het samensmeden van een team van internationaal gevierde sterren. U wist van individuen een eenheid te smeden. En teamgeest tot vanzelfsprekendheid te verheffen. Daarbij hebben uw communicatieve kwaliteiten een cruciale rol gespeeld. En daarmee plaatst u zich in een bijzondere rij van eerder Machiavelliprijswinnaars zoals Neelie Kroes, Jeroen Smit, Jan Blokker, Jan Marijnissen en Pieter van Vollenhoven.

Terug naar het voetbal. U bent zelf van een heel andere generatie dan de voetballers van nu. U bent eigenlijk van de 'cynische generatie'. In een vraaggesprek vertelde u ooit over zo'n typische voetballersvakantie in de jaren zeventig, met z'n allen in Lloret de Mar. Toenmalige toppers als Ruud Krol, John Rep en Rinus Israel waren erbij, tijdens een vriendschappelijk potje tegen de Engelsen. In de laatste minuten stond Oranje met 4-1 voor. U zei het als volgt: „Ik ga op rechts op de keeper af. Ik zie Israel meelopen, maar denk: ik doe het zelf. Ik miste. Werd ik verrot gescholden door Israel. Ik zeg: rustig Rinus, 't is een partijtje voor de lol. Niks lol, schreeuwt hij, dat moet je léren: ook dan moet je 'm afgeven. 's Avonds, er was een feestje voor ons georganiseerd, zocht ik 'm op. Hij was nóg kwaad: opsodemieteren moest ik. Dat is nu ondenkbaar, maar in wezen was ik zelf ook zo."

U leerde anderen dat het anders moet. Ook de gelouterde supersterren van de hedendaagse voetbal. En de resultaten daarvan, die kennen we allemaal en daar spreken we nog steeds over. Zoals een krant dat aan het einde van het jaar beschreef: het WK voetbal was een kolossaal parallel universum in de zomermaanden. Een wereldwijd festijn -de gebeurtenis van het jaar- dat als altijd bij belangrijke sportevenementen het louter sportieve overstijgt en niet zelden mythische proporties krijgt. De verwachtingen van mensen waren zonder uitzondering hooggespannen. De media-aandacht immens, de commerciële belangen gigantisch, en menig nationaal prestige stond ook nog op het spel.

Het bestuur van de Stichting Machiavelli had weinig discussie nodig dit jaar: als je in het hogedrukgebied van dit krachtenveld je communicatieve stempel weet te zetten dan is de Machiavelliprijs op zijn plaats. Want dat is gelukt, en laten we wel zijn, tussen Octopus Paul, vuvuzela's, bavaria meisjes en gedoe rondom politieke interventies in Frankrijk is het opmerkelijk dat je zelfverzekerd en zorgvuldig je eigen boodschap weet over te brengen.

Bij al de massale aandacht van politiek, commercie, media en burgers bent u er steeds in geslaagd de sport en haar waarden op de voorgrond te plaatsen - en het voetbal bij alle euforie over de prestaties van Oranje als de belangrijkste bijzaak in de wereld voor te stellen.

U was er steeds op bedacht dat u naast informatie over voetbal en de soms onnavolgbare technische aspecten daarvan (waarover u gelukkig regelmatig een relativerende kwinkslag plaatste) ook de waarden van de sport uitdroeg: fair play, sportiviteit en teamgeest. Die houding heeft ervoor gezorgd dat zowel bij winst als bij verlies eenheid en saamhorigheid de boventoon bleven voeren in zowel het Nederland elftal als onder de Nederlandse bevolking. Sport als samenbindend middel oversteeg daarmee de relevantie van de uitslag van de wedstrijden tijdens het WK.

U was een toonbeeld van nuchterheid waar bij anderen in de voetbalwereld een zekere heetgebakerdheid niet vreemd is. Net als in het publieke domein komt het in de sportwereld ook vaak aan op het beheersen van gevoelens en de irrationaliteit. Die wist u uitstekend te kanaliseren.

Publieke beeldvorming speelt een cruciale rol in een megafestijn als een WK voetbal. Beelden kunnen met je op de loop gaan en dan zijn de rapen gaar. Voor je het weet is een hele natie van de kook en gaan zelfs de hoogste autoriteiten zich ermee bemoeien. U heeft laten zien dat u zich bewust bent van de impact van communicatie.

Het communicatiebeleid van Oranje was professioneel georganiseerd en maakte deel uit van het strijdplan. Het was helder en consequent. Het ging over voetbal en niet over allerlei afgeleide

randverschijnselen en incidenten. Naast het stellen van het sportieve doel bleek het creëren en handhaven van de onderlinge cultuur en verhoudingen wezenlijk in het behalen van resultaten. Zonder concentratie en teamgeest zou er niets lukken, dat maakte u erg duidelijk. En daarbij was communicatie essentieel, zowel binnen het team als naar de buitenwereld. Er was vanaf het begin een consequent persbeleid en heldere gedragslijn voor spelers en journalisten. Dat schept duidelijkheid en voorkomt incidenten die de prestaties in de weg gaan zitten. U noemt zelf ook de kracht van de communicatie zonder woorden. Ik citeer u nog maar eens:

"Discipline en regels is bij mij geen kwestie van een dik pak papier. Misschien één A4-tje. De manier waarop je met elkaar omgaat, bepaalt de vorm van discipline en acceptatie. Dat is een kwestie van gevoel, en de manier waarop je dat overbrengt. Je hoeft iets niet altijd te zeggen, je moet zaken juist duidelijk maken door een gevoel over te brengen." En wat u betreft is communiceren ook een kwestie van verantwoordelijkheid nemen en niet alleen meepraten met wat mensen graag willen horen: "Het gaat om keuzes. Als je die moeilijk kunt maken, doe je iets niet goed. Als je te lang nadenkt over een beslissing, is het al geen natuurlijke beslissing meer. Een voetballer is slim, die heeft dat in de gaten. Zo'n beslissing moet je op gevoel nemen. Dat is mooi, makkelijk en moeilijk tegelijk."

U maakte indruk, niet alleen in Nederland, maar ook in het gastland Zuid-Afrika. Twee weken geleden was ik in Johannesburg. Als Nederlander word je dan niet alleen herinnerd aan onze finaleplaats tijdens het WK. Er was ook iets anders dat op de Zuid-Afrikanen bijzonder veel indruk heeft gemaakt. Dat was het openen van een Cruyff Court, een speelveld in Hillbrow, de gevaarlijkste wijk van Johannesburg. Gefinancierd door de voetballers zelf. Alles aan de vooravond van de eerste wedstrijden te midden van de sportieve voorbereiding. Dat is niet iets dat op zo'n moment per sé hoeft. Maar het is wel iets dat hoort. En impact heeft. Op zeer uiteenlopende fronten.

U demonstreerde met uw aanvoerder Giovanni van Bronckhorst, met uw team van toptalenten, met uw assistent-trainer Dick Voorn, met uw hele staf teamgeest, discipline en zelfbeheersing. U koppelde ambitie en optimisme aan een vanzelfsprekende nuchterheid. Uitzonderlijk was ook de manier waarop u over het verlies in de WK finale communiceerde vlak na de wedstrijd. Een van de eerste opmerkingen die u maakte was: de beste heeft gewonnen, hoewel we er dicht bij waren. Wat u daar liet zien was een ongekennde combinatie van zelfbeheersing en sportiviteit tegenover de tegenstander. Terwijl u tegelijkertijd de teleurstelling deelde met het team in Johannesburg en met iedereen die in Nederland voor de televisie zat.

U was in staat vlak na de verloren finale te laten zien dat verlies ook geaccepteerd kan worden zonder wrok, rancune of zondebokken. Sterker, dat verlies wezenlijk is en verwerking daarvan erbij hoort. Die boodschap van u, maar ook van bijvoorbeeld aanvoerder Van Bronckhorst heeft onmiskenbaar een grote invloed gehad op het gedrag van de mensenmassa's die zich op allerlei plekken in heel Nederland hadden verzameld. Het WK voetbal was en bleef zo een groot volksfeest. Zonder wanklank en met een bijzondere huldiging na terugkomst.

Kortom, u heeft indruk gemaakt door in tijden van politieke polarisatie en maatschappelijke verdeeldheid een vanzelfsprekende eenheid te creëren: binnen het Nederlands elftal en onder de Nederlandse bevolking. En minstens zo belangrijk: u heeft gedemonstreerd dat sport en sportiviteit allebei even belangrijk zijn. U heeft in tijd van veel individueel politiek en maatschappelijk onvermogen laten zien dat alleen teamgeest tot een uitzonderlijk resultaat kan leiden. Dat is een uitzonderlijke prestatie op het gebied van publieke communicatie. Daarom is het met buitengewoon veel genoegen dat ik u vraag naar voren te komen om de Machiavelliprijs voor het jaar 2010 in ontvangst te nemen.